

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

УДК 347:351.74

Годяк А. І., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Реформування правової освіти працівників органів внутрішніх справ України: проблема часу

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності реформування правової освіти працівників органів внутрішніх справ України.

Ключові слова: реформа, правова освіта, працівник міліції, органи внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, соціальна, правова, демократична держава, довіра.

Статья посвящена обоснованию необходимости реформирования правового образования работников органов внутренних дел Украины.

Ключевые слова: реформа, правовое образование, работник милиции, органы внутренних дел, Министерство внутренних дел Украины, социальное, правовое, демократическое государство, доверие.

The article is devoted the ground of necessity of reformation of legal education of workers of organs of internal affairs of Ukraine.

Key words: reform, legal education, worker of militia, organs of internal affairs, Ministry of internal affairs of Ukraine, social, legal, democratic state, trust.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення в сьогочасному суспільстві, масштабність соціально-правових реформ у державі ставлять перед органами внутрішніх справ (далі – ОВС) і, зокрема, Міністерством внутрішніх справ України, якісно нові вимоги, спрямовані на вдосконалення їх діяльності. Така діяльність повинна відповідати сучасним міжнародно-правовим стандартам та потребам демократично-правової держави. Провідне місце в даному контексті посіла правова освіта працівників ОВС, реформування якої є назрілою потребою. Саме дана інституція сприяє створенню демократичних засад функціонування правоохоронних органів та відповідає ліберально-демократичним традиціям і вимогам Конституції України.

Метою статті є висвітлення потреби реформування правової освіти працівників ОВС у період розбудови України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Виклад основних положень. Практична участь працівників ОВС у розбудові правової держави відбувається шляхом розв'язання таких завдань, як боротьба із корупцією, організованою злочинністю, хабарництвом; захист прав і свобод людини і громадянина; недопущення у своїй діяльності незаконних обмежень і порушень законних інтересів громадян; втілення в життя органами внутрішніх справ України загалом та міліцією зокрема, принципу взаємної відповідальності держави і особи; якісне кадрове забезпечення ОВС; підвищення авторитету працівників ОВС, довіри до них з боку населення; подолання правопорушень серед самих працівників ОВС; реорганізація системи правоохоронної діяльності, забезпечення нової філософії їх діяльності, яка передбачає високий рівень правової культури працівників правоох-

ронних органів [1, с. 49-50].

Важливою умовою розв'язання зазначених завдань є підвищення рівня правової освіти працівників ОВС, що вплине на покращення ефективності їх діяльності, створення нових умов для розбудови правової держави.

В контексті цього питання працівник ОВС розглядається не тільки як представник органу виконавчої влади в системі державної структури – Міністерства внутрішніх справ України, але також як суб'єкт, який безпосередньо організовує роботу у напрямку розбудови незалежної, суверенної, демократичної, соціальної та правової держави. Це «особливий, цілком конкретний соціальний інститут, призначення якого практично завжди залишається незмінним – захищати права і свободи людини, забезпечувати її майнову безпеку, бути сприйнятим суспільством та бути опорою влади у державі» [2, с. 6].

В системі органів внутрішніх справ міліція розглядається як державний, озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Це передбачено в статті 1 Закону України «Про міліцію». Саме міліція найбільшою мірою має справу із населенням та уособлює собою авторитет держави. Здебільшого через діяльність міліції у пересічних громадян складається уявлення про державу та державну владу, ставлення до держави, довіра чи недовіра до діяльності державних органів в цілому. З огляду на це та враховуючи завдання, які покладено на міліцію, є потреба реформування правової освіти працівників ОВС України.

Нові вимоги до діяльності правоохоронних органів пов'язані також із специфічними умовами життєдіяльності суспільства, що потребують підвищення правової освіти не лише населення, але й самих працівників ОВС. Це пов'язано, передусім, із необхідністю кваліфікованого і компетентного підходу до тих процесів, які відбуваються у нашому суспільстві. Зокрема, йдеться про тінізацію економіки; наявність корупції у суспільстві; зростання випадків хабарництва; матеріальне розшарування населення, що супроводжується зубожінням людей; зниження рівня правової культури населення та, що особливо небезпечно, працівників правоохоронних органів. Зниження рівня правової культури та правової освіти працівників ОВС прямо пропорційне зниженню довіру населення до їх діяльності.

Ці проблеми існують не порізно, а взаємодіють між собою і породжують нову нестабільність у суспільстві, ставлять нові, вкрай важкі для розв'язання питання перед органами внутрішніх справ України. Зокрема, посилення боротьби із організованою злочинністю і корупцією, торгівлею людьми, незаконним обігом наркотичних засобів тощо. У цьому зв'язку виникає проблема виховання якісно нового працівника ОВС, що відповідає не лише потребам демократичного суспільства, а й сучасним викликам. Ці обставини вимагають від працівників ОВС, перш за все, високого рівня правової освіти.

У своїй діяльності працівники ОВС орієнтуються на загальнолюдські цінності; визначальну роль природного права в житті суспільства, згідно з яким первісно існують морально-правові норми про добро й зло, справедливість, рівність, гідність людини; невід'ємні права людини на життя, свободу, недоторканість, які ні виконавча, ні законодавча, ні судовою влада не можуть ігнорувати, відмінити ні під будь-яким приводом. Ці загальнолюдські цінності не даруються державою, а тільки фіксуються у Конституції України і на цій основі – у чинному законодавстві. А звідси і дилема співвідношення загальнолюдських цінностей і позитивного права як фундаменту

правової освіти в ОВС.

У сучасний період розвитку нашого суспільства правова освіта працівників ОВС виступає, насамперед, як один із видів правової освіти, яка формується, в тому числі, через процес реалізації права. Вона являє собою сукупність вчень, навиків, знань, поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, необхідності соціальної цінності права і забезпечують якісне дотримання, виконання, використання та застосування правових норм у процесі життєдіяльності, попередження правопорушень, юридичного функціонування, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи та соціальної справедливості [3, с. 77]. Правова освіта цієї категорії спеціалістів виражає не тільки загальні, професійні риси, але й особливості, що притаманні працівнику ОВС України як індивіду. Завдяки її цілісному характеру і найбільш виразній взаємодії з правовими явищами, їй належить інтегруюча і координуюча роль серед інших форм правової освіти.

В умовах демократизації суспільства авторитет органів внутрішніх справ значною мірою залежить від їх тісного зв'язку з населенням, а також реалізації принципу гласності в їх діяльності.

Особливість взаємовідносин працівників ОВС і населення полягає у тому, що існує особливе ставлення до органів державної влади, яке можна визначити через «довіру» чи «недовіру», це по-перше; по-друге, виникає проблема відмови від співробітництва чи допомоги працівникам ОВС з боку населення, наявність латентних злочинів, небажання громадян заявляти в міліцію про ті чи інші злочини, жертвами яких вони стали, або ж були свідками; по-третє, наявність фактів протиправних дій з боку працівників ОВС, перевищення ними службових повноважень, корупція та хабарництво. За деякими даними, наприклад Інституту соціології НАН України, нині правоохоронцям довіряє лише 1 відсоток населення України [4].

Особливо негативно ставлення населення до правоохоронних органів формується у зв'язку з вчиненням правопорушень серед самих працівників ОВС. Зокрема, згідно Звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2012 році [5], який щороку готує та оприлюднює Міністерство юстиції України, за 12 місяців 2012 року було направлено до суду за порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2438 адміністративних протоколів, за результатами розгляду яких було притягнуто до відповідальності в категорії «службові особи і працівники органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, податкової міліції» 289 осіб. За цей же період притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення корисливих злочинів 264 працівника ОВС (це найбільша кількість серед працівників усієї правоохоронної системи).

Лише у 2012 році наша країна від таких правопорушень втратила 1,8 млрд. гривень [4].

Усі ці фактори слід враховувати при реформуванні правової освіти працівників ОВС України.

У діяльності органів внутрішніх справ правова освіта тісно пов'язана із забезпеченням законності, яка полягає у точному дотриманні усіма працівниками відомства вимог і принципів права, суворій підзвітності всієї правозастосовчої діяльності та суворій субординації актів, що видаються ОВС України. Однак, зміст законності в суспільстві, що вважає себе демократичним, полягає не лише в факті існування і

у навіть чіткому втіленні юридично досконалого законодавства, а в тому, що воно адекватно, глибоко і всебічно втілює гуманістичні цілі, демократичні ідеали та загальнолюдські цінності. Дане втілення можливе лише висококваліфікованими та професійно освіченими працівниками ОВС.

Важливу роль відіграли зміни у законодавстві, зокрема прийняття ще в квітні 2011 року Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», інших нормативно-правових актів, які відкрили можливості для профілактики корупційних діянь та реального впливу на корумпованих працівників.

Важливе місце у протидії корупції належить Національній антикорупційній стратегії на 2011 – 2015 роки, схваленій Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001. Метою цієї Національної антикорупційної стратегії є зменшення рівня корупції в Україні шляхом усунення передумов її виникнення через упровадження превентивних заходів, зміцнення режиму законності, а також формування у суспільстві нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища за допомогою спільних зусиль державних та громадських структур, за участю міжнародних організацій. Дана стратегія передбачає, що оцінка ефективності її реалізації має ґрунтуватися на результатах виконання Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011 – 2015 роки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року № 1240.

Саме на основі цих змін посадові особи ОВС України притягуються до адміністративної, а не до дисциплінарної відповідальності за здійснення корупційних діянь.

За словами Міністра внутрішніх справ України Віталія Захарченка, велика увага у відомстві приділяється очищенню лав правоохоронців від корупціонерів і хабарників. Зокрема, за 4 місяці 2013 року за матеріалами підрозділів внутрішньої безпеки МВС розпочато 120 кримінальних проваджень за фактами одержання або давання хабарів. До кримінальної відповідальності притягнуто 70 працівників міліції, в тому числі – 15 керівників різних рівнів [6].

На жаль, кожне правопорушення, скоєне працівником ОВС, є певним показником не тільки рівня правової освіти, а й своєрідним показником загального стану речей в органах внутрішніх справ України.

Хоча, поряд з цим, не можна упереджено ставитись до всіх працівників ОВС. Серед них переважна більшість тих, хто чесно і сумлінно виконують свій обов'язок, жертвують власним життям, охороняючи закон і безпеку громадян. Перехід України до європейських стандартів передбачає підвищену позитивну увагу до працівників ОВС з боку держави, правову захищеність самих охоронців. «У правовому плані діяльність міліції має бути відносно автономною, захищеною від чвар і примх вищих державних чиновників, використання їх в політичних цілях. Закон і тільки закон мусить бути єдиним орієнтиром у роботі органів внутрішніх справ України» [7, с.13]. Так, за відсутності реальних правових гарантій захищеності працівників ОВС, надіятись на покращення в їх діяльності внаслідок реформування правової освіти працівників було б вкрай самонадіяно.

Європейський вектор розвитку нашої держави зобов'язує виконувати цивілізовані демократичні стандарти, підпорядковувати свою діяльність вимогам міжнародного права. У даних міжнародних документах сформульовані вимоги і щодо правової освіти працівників правоохоронних структур. На самому високому міжнародному рівні викладено провідні стандарти щодо професійного навчання працівників пра-

воохоронних органів стосовно тих держав, які прагнуть увійти в коло європейської спільноти. Завдання даних стандартів полягає у тому, щоб піднести рівень правової освіти працівників ОВС в Україні до європейських вимог.

Частина цих вимог уже врахована і працює у правовому полі України, а частина ще не трансформована і чекає свого цивілізованого розв'язання.

Особливо важливим в даному контексті для працівників ОВС є забезпечення якісної правової освіти, яка надається через широку систему відомчих закладів системи МВС України, всі з яких є повноправними учасником Болонського процесу. А саме застосування Болонського процесу є одним із показників якості та відповідності освіти, яка здобувається в Україні, міжнародним стандартам.

Висновки. Вважаємо, що проведення реформування правової освіти працівників ОВС є актуальною проблемою з огляду на реформування системи правової освіти загалом та адаптації її до назрілих потреб часу. Видається очевидним, що працівники ОВС повинні мати як спеціальну фахову, так і загальнонаукову підготовку, бути спроможними ефективно виявляти і відстежувати причини та умови, що сприяють злочинам, а також запобігати і протидіяти злочинності. Підготовку таких фахівців можна забезпечити лише через здобуття ними якісної правової освіти. А звідси і завдання перед Міністерством внутрішніх справ України реформувати так систему правової освіти працівників ОВС, щоб вона відповідала потребам сучасності та світовим стандартам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мурашин О.Г. Акти прямого народовладдя у правовій системі. — Знання. 1999. — 163 с.
2. Кондратьєв Я.Ю. Забезпечення прав людини міліцією в аспекті реалізації політичної реформи в Україні // Актуальні питання правового забезпечення політичної реформи суспільства: Тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 8 квіт. 2003 р.). — К., 2003. — С. 4–7.
3. Білий О.П. Демократична держава і правова культура: взаємозв'язок та результативність // Право України. — 1997. — № 12. — С. 75–79.
4. Корупція в Україні: міфи чи реальність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://golosukraine.com/publication/za-i-poz-a-zakonom/spectema-korupciya-v-miliciji/> 12823-korupciya-v-miliciji-mifi-chi-realnist/#.Upipi9JdWEw.
5. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2012 році / Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minjust.gov.ua/file/25706a.
6. Захарченко В. З новим КПК корупцію приховати неможливо / В. Захарченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246256396.